

UCHWAŁA SKŁADU SIEDMIU SĘDZIÓW
Z DNIA 18 PAŹDZIERNIKA 2001 R.
I KZP 22/2001

Na podstawie art. 74 § 2 k.k. możliwe jest zwolnienie od dozoru każdego skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a więc także młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego oraz sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k.

Przewodniczący: Prezes SN L. Paprzycki.

Sędziowie SN: H. Gradzik, A. Siuchniński, E. Strużyna J. Szewczyk, F. Tarnowski (sprawozdawca), S. Zabłocki.

Prokurator Prokuratury Krajowej: R. Stefański.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu wniosku Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2001 r. złożonego na podstawie art. 16 ust. 1 i 2 w zw. z art. 13 pkt 3 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48 ze zm.), o podjęcie uchwały, mającej na celu wyjaśnienie treści art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 73 § 2 k.k., których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie a mianowicie:

Czy można zwolnić od dozoru skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, będącego młodocianym sprawcą przestępstwa umyślnego lub sprawcą określonym w art. 64 § 2 k.k. – w sytuacji, gdy obowiązki nałożone przez sąd zostały wykonane, a cele dozoru osiągnięte?

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej.

Uzasadnienie

Wniosek Ministra Sprawiedliwości zmierza do wyjaśnienia treści art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 73 § 2 k.k., a w konsekwencji do wyeliminowania istniejących w orzecznictwie rozbieżności co do rozumienia i stosowania tychże przepisów. O istnieniu rozbieżności w praktyce świadczą dane zawarte w uzupełnieniu wniosku, z których wynika, że sądy orzekające w konkretnych sprawach wydają odmienne rozstrzygnięcia. W analogicznych sytuacjach sądy orzekają bowiem o zwolnieniu od dozoru w okresie próby skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, którzy posiadają status młodocianego albo też nie uwzględniają wniosków takich skazanych o zwolnienie z braku podstaw prawnych. Rozbieżności w orzecznictwie są niewątpliwie spowodowane różnym rozumieniem uregulowań zawartych w dyspozycji art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 73 § 2 k.k. i dlatego istnieją podstawy określone w art. 13 pkt 3 w zw. z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48 ze zm.) do podjęcia uchwały w składzie siedmiu sędziów.

Za celowością podjęcia uchwały przemawia również brak judykatów Sądu Najwyższego na ten temat oraz różnice poglądów w piśmiennictwie co do zakresu stosowania art. 74 § 2 k.k.

Prezentowany jest pogląd, że istnieje możliwość zwolnienia – na podstawie art. 74 § 2 k.k. – od dozoru orzeczonego wobec młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego oraz wobec wielokrotnego recydywisty, o którym mowa w art. 64 § 2 k.k., jeśli przebieg okresu próby uzasadnia pozytywną prognozę, zaś względy wychowawcze przemawiają za orzeczeniem zwolnienia. Taki kierunek interpretacji przepisów art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 73 § 2 k.k. wyznaczają przesłanki wynikające z wykładni celowości-

wej (zob. A. Zoll (w:) K. Buchała, A. Zoll: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do k.k. t. I, Kraków 1998, s. 523).

Przyjmuje się także inny, zbliżony pogląd, według którego jedynym kryterium dokonywania zmian na podstawie art. 74 § 2 k.k. jest to, aby przemawiały za nimi względy wychowawcze (zob. E. Bieńkowska (w:) E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, G. Rejman, J. Wojciechowska: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 1999, s. 1156).

Przeważa jednak stanowisko odmienne, uzasadniane zazwyczaj obligatoryjnością dozoru oraz brakiem szczególnych racji celowościowych, mogących przemawiać za zwolnieniem od takiego dozoru (zob. A. Marek: Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna, Warszawa 1999, s. 224; M. Kalitowski (w:) M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek: Kodeks karny. Komentarz, t. II, Gdańsk 1999, s. 212). Brak możliwości zwolnienia od dozoru sprawców wymienionych w art. 73 § 2 k.k. tłumaczy się także treścią samego przepisu, który miałby wskazywać, że obowiązkowe jest nie tylko orzeczenie dozoru, ale i jego sprawowanie w całym okresie próby (zob. K. Postulski (w:) Z. Hołda, K. Postulski: Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Gdańsk 1998, s. 400).

Rozbieżności w praktyce orzeczniczej oraz różnice poglądów uzasadniają potrzebę dokonania wykładni przepisów art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 73 § 2 k.k.

Pierwszeństwo i podstawowe znaczenie w procesie wykładni tekstu prawnego ma niewątpliwie metoda językowa, odwołująca się do reguł znaczeniowych języka etnicznego. Z założenia racjonalności ustawodawcy wyprowadzana jest zasada, że jeśli przepis jednoznacznie formułuje normę postępowania, to tak właśnie należy dany przepis rozumieć. Jeśli zaś dyrektywy wykładni językowej nie pozwalają z danego tekstu prawnego wyinterpretować jednoznacznej treści normy, trzeba wybrać jedno z zazwyczaj kilku dopuszczalnych językowo znaczeń tekstu, odwołując się wówczas do

aksjologicznej racjonalności ustawodawcy oraz kierując się systemowymi bądź funkcjonalnymi regułami wykładni prawa (por. J. Wróblewski: Sądowe stosowanie prawa, Warszawa 1972, s. 123 i nast.; L. Morawski: Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 1997, s. 151; A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński: Zarys teorii państwa i prawa, Warszawa 1992, s. 203 i nast.).

Interpretacja przepisów art. 73 k.k. i art. 74 § 2 k.k. przy zastosowaniu metody językowej upoważnia do przyjęcia następujących wniosków.

Ustawodawca różnicuje tryb orzekania o zastosowaniu dozoru wobec sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania na fakultatywny i obligatoryjny, natomiast zwolnienia od dozoru nie uzależnia od trybu w jakim dozór został orzeczony.

Zgodnie z treścią art. 73 § 1 k.k. oddanie skazanego w okresie próby pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym, jest fakultatywne i zależy od ustaleń poczynionych przez sąd *in concreto* oraz od stwierdzonych potrzeb resocjalizacyjnych.

Przepis art. 73 § 2 k.k. określa natomiast dwa wypadki, w których oddanie skazanego pod dozór jest obligatoryjne. Otóż dozór jest obowiązkowy w razie skazania młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego oraz w wypadku skazania sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k. czyli wielokrotnego recydywisty.

Obligatoryjność dozoru jest dyktowana wątpliwościami co do prognozy kryminologicznej, dotyczącej sprawców określonych w art. 73 § 2 k.k. Założenie to odnosi się przede wszystkim do wielokrotnych recydywistów, wobec których stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności ma charakter wyjątkowy (art. 69 § 3 k.k.). W stosunku do młodocianych wątpliwości prognostyczne wiążą się ściśle z potrzebą

prawidłowego kształtowania ich niedojrzałej osobowości oraz wdrożenia do przestrzegania porządku prawnego.

Z kolei przy orzekaniu o zwolnieniu od dozoru ustawodawca nie wprowadza żadnego ograniczenia bądź uzależnienia od trybu w jakim ów dozór został orzeczony.

Stosownie do treści art. 74 § 2 k.k. sąd może w okresie próby w istocie zmieniać wyrok w zakresie ustanowienia, rozszerzenia lub zmiany obowiązków wymienionych w art. 72 § 1 pkt 3-8 k.k., może także zwolnić skazanego od wykonywania nałożonych nań obowiązków, z wyjątkiem obowiązku określonego w art. 72 § 2 k.k., a także jest władny oddać skazanego pod dozór albo od dozoru zwolnić.

O wszystkich tych modyfikacjach wyroku decydują „względy wychowawcze”, wszak ustawodawca w art. 74 § 2 *in principio* k.k. wyraźnie stanowi: „Jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają ...”.

W przepisie tym brak jest jakichkolwiek ograniczeń co do możliwości zwolnienia od dozoru orzeczonego obligatoryjnie, chociaż eksponowane są inne ograniczenia w zakresie modyfikacji wyroku. Sąd nie może bowiem zwolnić skazanego od obowiązku naprawienia szkody (art. 72 § 2 k.k.), ani z obowiązku informowania sądu lub kuratora o przebiegu próby ani obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego (*arg. a contrario* – art. 74 § 1 pkt 1 i 2 k.k.). Gdyby ustawodawca zamierzał wyłączyć możliwość zwolnienia od dozoru orzeczonego na podstawie art. 73 § 2 k.k., to dałby temu wyraz w treści przepisu.

W świetle przedstawionych rozważań uprawnione jest przeto stwierdzenie, że zakres stosowania przepisu art. 74 § 2 k.k. obejmuje możliwość zwolnienia od dozoru orzeczonego zarówno fakultatywnie jak i obligatoryjnie wobec sprawcy przestępstwa, który został skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, jeżeli przemawiają

za tym względy wychowawcze, a w szczególności gdy zostały wykonane obowiązki nałożone przez sąd i osiągnięte zostały cele dozoru.

Za przyjęciem takiego poglądu przemawiają także racje celowościowe związane z instytucją warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Niewątpliwie instytucja ta ma charakter probacyjny, zaś orzeczony dozór jest istotnym elementem środka probacyjnego obok innych należących do niego składników, takich jak nałożone obowiązki, okres próby, czy też pozytywna prognoza kryminologiczna co do sprawcy. Dozór umożliwia sądowi wzmocnienie wychowawczego oddziaływania na skazanego w okresie próby, pełni istotną funkcję kontrolną, dzięki której sąd właściwy ma stały wgląd w przebieg okresu próby oraz zwiększa dolegliwość poprzez swoiste ograniczenie wolności skazanego.

Z drugiej zaś strony orzeczony dozór winien ułatwić skazanemu wykonywanie nałożonych obowiązków, rozwiązywanie trudności życiowych i przestrzeganie porządku prawnego, a zarazem powinien zapobiec popełnieniu przez skazanego ponownie przestępstwa (por. A. Zoll w: op. cit., s. 491, 520; S. Leleńtal: Kodeks karny wykonawczy. Komentarz., Warszawa 2001, s. 461 i nast.; S. Paweła: Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz., Warszawa 1999, s. 381,382).

Jeżeli cele dozoru zostały osiągnięte, a w szczególności gdy skazany wykonał obowiązki nałożone nań w wyroku, zachowuje się poprawnie, pracuje lub uczy się, przestrzega porządku prawnego i jego prognoza przedstawia się korzystnie, wówczas kontynuowanie dozoru wyłącznie dlatego, że został orzeczony w trybie obligatoryjnym, nie byłoby uzasadnione. Dalsze wykonywanie dozoru w takich wypadkach byłoby sprzeczne przede wszystkim z racjonalnością wykorzystania kuratorów sądowych i innych podmiotów wymienionych w art. 73 § 1 k.k., którzy mogliby pełnić powierzone im funkcje wobec innych skazanych, wymagających dozoru.

Orzekanie o zwolnieniu od dozoru powinno być oparte na jednolitych podstawach prawnych, bez ograniczeń ustawowych, które nie zostały wprowadzone w kodeksie karnym. Natomiast odmiennie przedstawia się kwestia orzekania o oddaniu skazanego pod dozór, bowiem w myśl obowiązujących przepisów, w niektórych wypadkach dozór jest obligatoryjny, a w innych sąd ma możliwość jego orzeczenia. Warto podkreślić, że poza sytuacją określoną w art. 73 § 2 k.k., której dotyczy niniejszy wniosek Ministra Sprawiedliwości, dozór jest obligatoryjny:

- w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy określonego w art. 65 k.k. oraz wobec sprawcy, o którym mowa w art. 56 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zapobieganiu narkomanii (Dz. U. Nr 75, poz. 468 ze zm.);
- w wypadku warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności wielokrotnego recydywisty, młodocianego i skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 159 k.k.w.);
- w wypadku warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności skazanego, co do którego był stosowany środek zabezpieczający w oparciu o art. 95 § 1 k.k. (art. 95 § 2 k.k.);
- w wypadku sprawcy określonego w art. 96 § 1 k.k., który został skierowany na okres próby na leczenie ambulatoryjne lub rehabilitację w placówce specjalistycznej (art. 97 § 1 k.k.);
- w wypadku sprawcy warunkowo zwolnionego z reszty kary pozbawienia wolności, wobec którego był orzeczonego środek zabezpieczający (art. 98 § 1 k.k.);
- na wniosek skazanego, złożony przed zwolnieniem z zakładu karnego (art. 167 k.k.w.);
- w razie oddania pod dozór przez sąd wojskowy osoby cywilnej (art. 239 § 1 k.k.w.);

- w wypadku zwolnienia z czynnej służby wojskowej żołnierza, którego sąd wojskowy oddał pod dozór po skazaniu (art. 239 § 2 k.k.w.).

Sąd może orzec natomiast dozór:

- wobec skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, także w sytuacji gdy dozór nie jest obligatoryjny (art. 73 k.k.);
- wobec osób, co do których postępowanie warunkowo umorzono (art. 67 § 2 k.k.);
- wobec skazanych na karę ograniczenia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (art. 36 § 1 k.k.);
- w wypadku warunkowego zwolnienia skazanego z reszty kary pozbawienia wolności, z wyłączeniem sytuacji gdy dozór jest obligatoryjny (art. 159 k.k.w.).

Reasumując należy stwierdzić, że o zwolnieniu od dozoru decydują wyłącznie względy wychowawcze, a zwłaszcza osiągnięte wyniki w procesie społecznej readaptacji skazanego oraz jego wdrożenia do przestrzegania porządku prawnego.